

УДК 657

М. Г. Чумаченко

академік НАН України, д-р екон. наук,
проф. кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

С. В. Свірко

д-р екон наук, проф. кафедри
обліку в кредитних і бюджетних установах
та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПОШУКИ НОВИХ ОРІЄНТИРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗА ОБЛІКОВИМИ СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ: РЕАЛІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПОТРЕБ ТА ДОСВІД РОЗВИНУТИХ КРАЇН ЗАХОДУ

В статье рассмотрена проблема подготовки учетных кадров отечественной высшей школой и представлен опыт зарубежных стран в этой сфере.

In this article is a contemplated problem of the training of accounting personnel by college university of our country and submitted for consideration the foreign experience in this sphere.

У статті розглянуто проблему підготовки облікових кадрів вітчизняної вищої школи та наведений досвід зарубіжних країн у цій сфері.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, подготовка учетных специалистов, высшие учебные заведения.

Keywords: accounting, the training of accounting personnel, college university.

Ключові слова: бухгалтерський облік, підготовка облікових спеціалістів, вищі навчальні заклади.

Нинішній етап розвитку бухгалтерського обліку в Україні має характерну ознаку гармонізації, що втілилась у концепції побудови нової вітчизняної облікової системи на засадах наближення до світової теорії та практики. Провідні методологи України здійснюють значну роботу з вирішення поставлених завдань, але кінцева їх реалізація, безперечно, залежить від практичного їх опрацювання та втілення молодими спеціалістами-обліковцями, які завтра, покинувши стіни вищих навчальних закладів, почнуть свій трудовий шлях на підприємствах, в установах і організаціях у містах і селах України. Рівень та якість їх підготовки безпосе-

редньо впливатиме на успішність процедур організаційного напрямку щодо бухгалтерського обліку, а отже, і на якість відтворення самої облікової системи як на мікро-, так і на макрорівні економічної моделі України.

Процес сучасної підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку відбувається на тлі інтегрування України в загальний європейський освітянський простір, який потребує з одного боку — ретельного вивчення для подальшого опрацювання та застосування світових методологічних та методичних облікових надбань, а з іншого — міжнародного досвіду щодо підготовки бухгалтерів. Хоча зазначені питання постали перед науково-викладацьким складом більше десяти років тому, справжня дискусія з приводу необхідності такого впровадження в цілому та кількісно-якісного його ступеня зокрема розгорнулася на сторінках періодичних видань тільки у 2004 р. У дискусії взяли активну участь найвідоміші українські вчені-економісти, а саме: В. В. Сопко, В. Г. Швець, Є. В. Мних, Ф. Ф. Бутинець, Л. М. Кіндрацька, В. Є. Труш, З. В. Гуцайлюк, Ю. А. Кузьмінський, Л. В. Нападівська, які багатьма роками науково-педагогічної праці довели свій високий професійний рівень і як науковці, і як викладачі.

На обговорення широкій аудиторії були винесені такі питання:

- внесення корективів до назви спеціальності «облік і аудит»; перегляд системи професійної освіти та науки щодо бухгалтерського обліку з чітким виокремленням трьох ступенів: професійно-технічна школа (рівні — кваліфікований робітник, молодший спеціаліст), професійна вища школа (рівні — бакалавр, спеціаліст (фахівець)), наука фахового напрямку (рівні — кандидат наук (магістр), доктор наук); побудови навчального процесу в розрізі складу навчальних дисциплін та процедур, їх обсягу та послідовності вивчення та виконання останніх [1—4];

- стандартизація вищої освіти в Україні [5];

- підвищення стандартів національної освіти спеціалістів з обліку й аудиту через поліпшення якості науково-методичної роботи викладачів, упорядкування навчальних планів та складу навчальних дисциплін, перегляду змістового навантаження навчальних дисциплін з погляду їх штучності та практичного застосування отриманих знань; якості впровадження нових форм і методів навчання завдяки підвищенню професійного рівня викладацького складу; розроблення механізму працевлаштування спеціалістів, «реанімація» якого можлива через систему замовлень праце-

давців або ж на основі принципу вільної конкуренції; якості комерційної сертифікації спеціалістів з обліку і аудиту [6; 7];

- необхідності ретельного наукового обґрунтування новоутворення або ліквідації спеціальностей, навчальних планів та програм, скорочення або збільшення годин аудиторного навчання; шляхів переходу вищих навчальних закладів до дворівневої системи підготовки кадрів як різновиду багаторівневої структури [8];

- коректного формулювання назв навчальних дисциплін відповідно до їх змістового навантаження та теоретико-методологічного трактування; підвищення якості знань за загальним базовим курсом дисциплін перших років навчання; правильного визначення терміну викладання тих чи інших навчальних курсів у загальній регламентній схемі навчального плану; оптимізація змістового навантаження дисциплін та їх обсягу в часі і просторі; удосконалення системи поточного та підсумкового контролю [9];

- удосконалення методики та організації підготовки бухгалтерів за окремими освітньо-кваліфікаційними рівнями; підвищення вимог та контролю якості підготовки спеціалістів; удосконалення навчальних планів і навчальних програм; оптимізації кількості дисциплін базового та нормативного циклу; методологічної визначеності в навчальному плані переліку дисциплін облікового циклу [10, 11].

(Нагадаймо, що зазначені позиції були розглянуті в контексті Болонської декларації, яка являє собою документ, що визначає стратегію формування єдиного європейського освітнього простору. Звертаючись до хронології створення цього документа, згадаймо, що 19 червня 1999 р. європейськими міністрами освіти Німеччини, Франції, Великобританії та Італії була зроблена Спільна заява «Зона європейської вищої освіти», яка надалі отримала назву Болонської декларації [12]. Зазначене звернення упродовж наступних чотирьох років підтримали більш як тридцять країн, приєднавшись таким чином до Болонського клубу [13], до складу якого сьогодні входять майже всі країни Західної Європи, Туреччина, Кіпр, Мальта, Латвія, Литва, Естонія, Росія, Андорра, Боснія та Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Македонія і Ватикан [14]. Основна мета Болонської конвенції втілена в назві зазначеного звернення; для її досягнення документом передбачено розв'язання таких окремих завдань «для просування європейської системи вищої освіти цілим світом»:

- прийняття системи легко зрозумілих і сумісних ступенів, зокрема через упровадження додатка до диплома для забезпечення

можливості працевлаштування європейських громадян і підвищення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти;

- прийняття системи, що заснована на двох основних циклах — двоступеневого та післяступеневого (доступ до другого циклу вимагає успішного завершення першого циклу навчання тривалістю не менше трьох років, за результатами якого присуджується ступінь бакалавра, який має бути затребуваним на європейському ринку праці як кваліфікація відповідного рівня. Другий цикл спрямований на отримання ступеня магістра і/або доктора, як це заведено в багатьох європейських країнах.);

- упровадження системи кредитів за типом ECTS — європейської системи перезарахування залікових одиниць трудомісткості як належного засобу підтримки великомасштабної студентської мобільності. Кредити можуть бути отримані також і в рамках освіти, що не є ще вищою, залучаючи громадян європейської співдружності до навчання протягом усього життя, якщо вони визнаються зацікавленими приймаючими університетами;

- сприяння мобільності суб'єктів освітнього сектору шляхом подолання перешкод до ефективного здійснення вільного пересування, для чого: студентам має бути забезпечений доступ до можливості одержання освіти і практичної підготовки, а також до супутніх послуг; а викладачам, дослідникам і адміністративному персоналу, у свою чергу, мають бути забезпечені визнання і зарахування часу, витраченого на проведення досліджень, викладання та стажування в європейському регіоні без ущемлення їхніх прав, установлених відповідним законодавством;

- сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти для розроблення сумірних критеріїв і методологій;

- сприяння розвитку необхідним європейським поглядам у вищій освіті, особливо щодо розвитку навчальних планів, міжінституційного співробітництва, схем мобільності, спільних програм навчання, практичної підготовки й упровадження наукових досліджень.

Слід зазначити, що обрані орієнтири модернізації вітчизняної освітньої галузі набули остаточного підтвердження 19 травня 2005 року з прийняттям рішення про приєднання України до Болонського процесу, яке було ухвалено на конференції міністрів освіти країн Європи в норвезькому місті Берген [15, 16].

Розпочата дискусія була ініційована безпосередніми учасниками процесу підготовки спеціалістів вищою школою і мала на

меті узагальнення здійснених перетворень, а також уточнення та коригування окремих складових нового освітнього механізму.

Певне затишшя у обговоренні вказаної проблематики було перервано новим витком розпочатої дискусії, при цьому зачинателем останньої стає єдиний орган законодавчої влади — Верховна Рада України. 20 березня 2009 року у Комітеті з питань економічної політики за участі провідних вітчизняних фахівців та науковців у сфері бухгалтерського обліку відбулися слухання питання розвитку бухгалтерської професії як важливого чинника подолання економічної кризи в Україні [17]. В контексті вказаної тематики були розглянуті різні проблемні питання, на основі обговорення яких були сформовані певні пропозиції [18]. Втім, на жаль, слухання не дали чіткої відповіді на головне питання: «Яким має бути вітчизняний бухгалтер підприємств, установ, організацій (його роль, функції, завдання, навички в процесі управління суб'єктом господарювання) в сучасних умовах господарювання останніх?». На те питання, на яке практика господарського життя вже давно виробила реальний запит: «Бухгалтер, на основі повного розуміння господарських процесів суб'єкту господарювання, керуючись комплексним підходом до логіки побудови процесів фінансового управління, повинен приймати безпосередню участь в останньому, реально впливаючи на його результати» [19]. Вочевидь, завдання з формування бухгалтера нового рівня в змозі вирішити виключно заклади вищої економічної освіти, які первісно функціонально наділені широким спектром фундаментальних підходів до підготовки фахівців, мають потужний науково-методичний потенціал, досвід в опрацюванні вимог міжнародних документів з питань якісно-змістовних позицій навчального процесу, практику застосування останніх освітніх інноваційних технологій. Логічним орієнтиром у випрацюванні підходів та створенні оптимального механізму підготовки висококваліфікованого дієвого бухгалтера-управлінця виступає досвід освітніх галузей розвинутих країн світу, які відчували та реалізували таку потребу кілька десятиліть тому.

Ідеться про підготовку провідними університетами світу фахівців з спеціальності «контролерство». Даний термін практично невідомий вітчизняним фахівцям-обліковцями і з погляду на його кореневу частину має підлегло-опосередковане відношення власне до бухгалтерського обліку. Втім, це не так. Як зазначає професор бухгалтерського обліку та керівник курсу «Контролерство» університету міста Дірнборн штату Мічіган Браян Патрік Грін у своїй праці «Контролерство: інший рівень професійної підготов-

ки з бухгалтерського обліку», «контролерство — один з найбільш важливіших професійних шляхів, освоєння якого є необхідним для студентів-обліковців, які вступають у світ бізнесу» [20], при цьому автор зазначає, що опанувати цей фундаментальний курс-програму можуть тільки найкращі у навчанні.

За визначенням професора Гріна, контролер, у перекладі українською «головний бухгалтер-аналітик», опрацьовує та аналізує поточну достовірну фінансову інформацію у наслідок чого компанія отримує можливість якісно удосконалювати певні позиції своєї діяльності; бухгалтерський облік при цьому відіграє роль «дзеркала заднього виду», яке висвітлює інформацію минулого часу. Контролеру відводиться роль «прожектора бізнесу», який дивиться у майбутнє; його основним завданням виступає формування бізнес досяжної мети компанії. Надаючи характеристику складових контролерства, професор Грін вирізняє п'ять основних елементів, на яких слід зосередити свою увагу контролеру:

- процес виробництва, який включає набір засобів управління результативними складовими витрат, собівартістю продукції, потоком валових доходів;

- стандарти заводської собівартості та завдання щодо них;

- методи аналізу доходів як в розрізі комплексних, так і окремих статей;

- процес складання кошторису в цілому та планування за об'єктами, такими як витрати та доходи;

- процес своєчасної передачі достовірної інформації адміністрації компанії для прийняття відповідних управлінських рішень.

Вказані елементи у своїй сукупності формують комплексне розуміння господарської ситуації компанії, базуючись на інтеграції передових засобах управління в цілому, та, зокрема, фінансового обліку. Втім, успішний контролер не тільки має опрацювати усі вказаних компонентів, але й демонструвати високий рівень організації, вміння здійснювати керівництво певним напрямом діяльності, глибинне розуміння виробничих процесів та процесів фінансового управління, готовність до продуктивної співпраці в апараті управління. Невід'ємною та обов'язковою складовою професійних (саме професійних) якостей контролера виступає його бездоганна чесність, яка проявляється у його принциповій позиції щодо недостовірної, викривленої або спотвореної фінансової інформації. Розглядаючи вимоги до професійного росту контролерів, автор вказує на необхідність постійного удосконалення професійних знань, керівних та комунікаційних навичок.

На завершення, підкреслюючи особливу роль контролерів у процесі управління професор Грін зазначає, що саме контролери здійснюють підготовку прийняття управлінських рішень, шляхом розробки альтернативних варіантів, підкріплюючи їх аналізом та рекомендаціями щодо оптимального курсу дій, а також забезпечують вчасне їх виконання, базуючись виключно на реальних фактах та інформаційних даних, а не на популістиці та політиці.

Таке трактування функцій контролера нашоухує на думку про дублювання останнім функцій фінансового директора. Втім, щодо цього існує чітка, давно визначена позиція Інституту контролерів (СІА), утвореного в США ще в 1931 році (перейменованний у 1962 році у Фінансовий виконавчий інститут (FEI)) (рис. 1).

Рис. 1. Функції контролерства та керівництва фінансами у складі фінансового управління [21]

Оскільки викладені вище позиції викликають потребу у додатковому роз'ясненні, слід констатувати, що вони не дають необхідної повної уяви про «контролерство»; втім, це й неможливо, оскільки за своїм призначенням праця професора Гріна є вступним словом до студентів, які обирають подальший напрям на-

вчання в межах спеціалізації «Бухгалтерський облік», а тому закономірно носить декларативний характер.

Справжнє розуміння всіх особливостей та елементів цього виду професійної діяльності забезпечить звернення до вагомої праці американських авторів з багаторічним досвідом практичної роботи як у сфері обліку, так і освіти Дженіс Роел-Андерсон та Стивена Брага «Контролерство: робота головного бухгалтера-аналітика», яка витримала з 1952 року сьоме видання. На жаль, вітчизняні бібліотеки не мають жодного примірника даного видання, а тому автори пропонують до вивчення та опрацювання детальний опис змістовного наповнення вказаного видання (табл. 1). Його розгляд свідчить про значну різноманітність функцій та завдань головного бухгалтера-аналітика в межах раніше вказаних напрямів діяльності (рис. 1). Комплексна реалізація цих функцій і забезпечує реальну та дієву участь бухгалтера в процесі управління суб'єктом господарювання.

Представлена характеристика необхідних знань, навичок та вмінь, вочевидь, формує уяву про ті фундаментальні навчальні предмети, які мають вивчати студенти в межах напряму підготовки «контролерство». Перегляд інформаційних даних інтернет-ресурсів університетів світу підтверджує це припущення. Так, наприклад, університет Західної Флориди пропонує такі обов'язкові навчальні блоки для студентів спеціальності «Бухгалтерський облік/Контролерство» [23]:

- базові основи (включає навчальні предмети: принципи фінансового обліку; принципи управлінського обліку; принципи макроекономіки; принципи мікроекономіки; математика для економістів; елементи статистики; пакети прикладних програм для мікрокомп'ютера);

- основи бухгалтерського обліку (складається з навчальних дисциплін: фінансовий облік — 1; фінансовий обліку — 2; внутрішньовиробничий облік; облікові інформаційні системи; аудит);

- курс контролерства (містить навчальні предмети: проблеми корпоративних фінансів; контролерство; податковий облік; два факультативні навчальні предмети зі складу обліково-фінансових дисциплін та дисциплін по веденню бізнесу, які призначаються консультантом);

- бізнес-курс (включає навчальні дисципліни: легальне оточення бізнесу; професійне діловодство; фінансове управління; бізнес-етика; бізнес в інтернаціональному оточенні; інтернет-бізнес: основи систем; принципи управління; процеси менеджменту; формулювання та аналіз політики; принципи маркетингу).

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ, РОЗГЛЯНУТИХ У ПРАЦІ Д. РОЕЛ-АНДЕРСЕН,
С. БРАГА «КОНТРОЛЕРСТВО: РОБОТА ГОЛОВНОГО БУХГАЛТЕРА-АНАЛІТИКА» [22]

Назва частини	Назва розділу	Змістовне наповнення
Широкі управлінські можливості контролера	Бухгалтерський облік в корпорації Обов'язки контролера	завдання та роль функції ведення бухгалтерського; роль контролера; вплив етики на роль бухгалтерського обліку, її зростання статусу контролера та його варіанти; функція планування, контролю, звітна функція та додаткові функції контролера в невеликих компаніях; опис посадових обов'язків контролера; стосунки контролера з керівником фінансового відділу; майбутні зміни в обов'язках контролера та сутності його роботи; управління прискореним зростанням
	Керівник фінансового відділу; від контролера до ініціатора змін	розуміння вимог керівника фінансового відділу; завдання керівника фінансового відділу; розвивай та розповсюджуй стимулюючий фінансовий план; змінної сприйняття змін в сфері фінансів; змінної практики керівництва; забезпеч підтримку виконавчого директора; мобілізуй організацію; постійно удосконалюй себе
	Принципи та стандарти бухгалтерського обліку	комітети по процедурі бухгалтерського обліку та з принципів бухгалтерського обліку; основи фінансового обліку; комітети зі стандартів фінансового обліку, стандартів урядового бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; стандарти бухгалтерського обліку; облікові дослідницькі періодичні видання; тлумачення; комітет з принципів бухгалтерського обліку; інтерпретація; положення; концепції стандартів фінансового обліку; спеціальні видання про фінансовий облік
	Виробничий облік та система калькулювання	ціль інформації виробничого обліку; введення: системи збору інформації; обробка: інформаційні звітні системи, позамовний метод калькулювання, поправлений метод калькулювання, метод калькулювання на основі нових стандартних (нормативних) витрат, метод калькулювання на основі змінних витрат, калькулювання на основі змінних витрат на одиницю продукції, калькулювання за видами виробничої діяльності залежно від її обсягів, калькулювання на основі цільового планування собівартості, ціни та прибутку; вихід: відхилення витрат

<i>Аналіз співвідношень та відхилень</i>	як користуватися коефіцієнтами та їх значенням; застереження; показники прибутковості, балансу підприємства, зростання, руху готівки, не фінансових операцій; взаємозв'язок коефіцієнтів; створення системи коефіцієнтів та їх аналіз
<i>Система внутрішнього-подарського контролю</i>	завдання; відповідальність за засоби внутрішнього контролю; приклади внутрішньогосподарського контролю; коли змінювати контроль; види фальсифікацій; запобігання фальсифікації та боротьба з нею; зарубіжний досвід боротьби з корупцією
<i>Функція внутрішнього аудиту</i>	звітні відносини; склад та роль комітету з аудиту; завдання та обов'язки, управління функціями внутрішньої аудиту
<i>Глобалізація: складності та можливості</i>	зміна природи міжнародної торгівлі; вплив глобальної торгівлі на сегменти економіки США; визначення і впровадження успішної глобальної стратегії; організаційна структура «глобального» підприємства; віртуальна корпорація; технічні аспекти залежності функцій служби контролюера від процесів глобалізації
<i>Наймання на роботу, підготовка та контроль</i>	джерела наймання працівників; вимоги до претендентів на посаду; умови просування по службі; важливість зменшення ротації працівників, розробки кар'єрних планів для працівників, спілкування з працівниками; як мотивувати працівників
<i>Роль контролера у відносинах з інвестором</i>	завдання функції інвестиційних відносин та розвиток її природи; засоби спілкування з інвесторами; одержувачі даних про інвестиційні відносини; інформаційні потреби фінансового аналітика та інших груп; політика розкриття; організаційна структура стосунків з інвесторами; роль фінансового контролера та інших керівників; зміни на ринках капіталу

Назва частини	Назва розділу	Змістове наповнення
<p>Функції планування в межах контролерства</p>	<p><i>Плани бізнесу та планування: взаємозв'язок планів, стратегічне планування</i></p>	<p>визначення плану бізнесу та його основа, період, що пов'язаний із плануванням; плановий період: як довго здійснюється «стратегічне планування»?; системи планів; стратегічний план: короткий огляд план розвитку корпорації; оперативні плани; базові елементи будь-якого плану; процес планування; планові частота та рекомендації; хто має здійснювати планування?; додаткове планування: альтернативні сценарії; графік планування або його програма; стратегічне планування: детальний огляд; аналіз середовища; необхідні фактори для успіху; місія або ціль бізнесу; цілі довгострокового планування бізнесу; стратегії розвитку; стратегії та плановий період; роль контролера; вдосконалення процесу стратегічного планування</p>
	<p><i>Фінансовий вплив стратегічного плану: довгостроковий фінансовий план</i></p>	<p>ключові елементи стратегічного плану; порівняння стратегічного плану (фінансові аспекти) з річним планом; капіталовкладення; аналіз ризиків; основні співвідношення та показники; цілі довгострокового фінансового плану; процес консолідації та перевірки; презентація фінансового змісту довгострокового плану; ілюстративні фінансові показники у презентації плану; роль контролера</p>
	<p><i>Планування прибутку: річний план</i></p>	<p>визначення планового прибутку; мета складання кошторису; переваги планування, координації, контролю; річний цикл планування: ілюстрації; допоміжні фінансові звіти та кошториси; кошториси: продажу, виробництва, закупівель, прямих витрат на оплату праці, виробничих витрат, запасів, операційних витрат, капітальних витрат, витрати реалізації, очікуваних прибутку та витрат, готівковий кошторис, фінансового стану; схвалення кошторису; функція контролю; роль контролера: ключовий гравець; схвалення плану керівництвом</p>

	<p>Планування прибутку: додатковий фінансовий аналіз річного плану</p>	<p>базовий підхід у плануванні прибутку; загальні коментарі щодо взаємозв'язку витрат-обсягу-прибутку; графік беззбитковості; зміни: виручки від продажу певного товару, виручки від продажу різних товарів, у цінах продажу, у витратах; коефіцієнт граничної доходності та межа стійкості; аналіз вибірки продукту; практичне застосування аналізу «витрати-обсяг-прибуток»; вибір найбільш прибуткових продуктів; мінімальна ціна продажу; собівартість одиниці продукції за умов змінних обсягів виробництва; збільшення обсягу продажу з метою забезпечення зменшення ціни продажу; найбільш прибуткове використання дефіцитних матеріалів; доцільність збільшення обсягів виробництва; аналіз беззбитковості для оцінки прогнозу; фактичний звіт про фінансовий результат; деякі практичні узагальнення; статистичні методи у плануванні; оцінка програми в умовах застосування механізму дисконтованих потікових потоків; фінансовий аналіз негативних результатів діяльності; більш складний аналіз</p>
	<p>Стратегія оподаткування</p>	<p>податок на накопичений прибуток; касовий метод бухгалтерського обліку; оцінка товарно-матеріальних цінностей; злиття та поглинання; перенесення чистих операційних збитків на майбутні періоди; зв'язок; збитки у наслідок бездіяльності; калькулювання проекту; податок на нерухомість; SKорпорація; податок з обігу та використання; трансфертне ціноутворення; податок у фонд допомоги безробітним</p>
<p>Діяльність з планування і контролю</p>	<p>Загальне обговорення бухгалтерських/статистичних стандартів: порівняння ефективності діяльності компанії</p>	<p>значення та межі бухгалтерського/статистичного контролю; потреба в стандартах; термінологія та переваги стандартів; взаємозв'язок між існуючими цілями та стандартами ефективності; типи необхідних стандартів; тенденція до більш всеохоплюючих критеріїв якості; порівняння ефективності; збалансована система критеріїв якості; розробка стандартів та використання їх для контролю; процедура перегляду стандартів; стандарти ведення бухгалтерських записів; прикладне використання стандартів витрат; використання стандартних витрат для керування</p>

Назва частини	Назва розділу	Змістовне наповнення
Діяльність з планування і контролю	<i>Планування та контроль збуту</i>	проблеми, пов'язані із управлінням збутом; допоміжна роль контролера в управлінні збутом; незалежна роль контролера у плануванні та контролі збуту; контроль, аналіз та планування збуту; кроки на шляху розробка поточного плану збуту; фаза контролю; методи визначення рівня збуту; корисні джерела інформації для прогнозування; прогнозування бізнес-циклу; стандарти збуту; звіти про збут; встановлення цін на продукцію; політика та процедура ціноутворення
	<i>Планування та контроль маркетингових витрат</i>	визначення, склад та значення маркетингових витрат; фактори, що підвищують складність контролю за витратами; менеджер з продажу та маркетингові витрати; базовий підхід у плануванні та контролі маркетингових витрат; аналіз маркетингових витрат; типи аналізу; плани маркетингові витрати; спеціальні коментарі щодо витрат у сфері рекламної діяльності та стимулювання продажу; контроль та стандарти маркетингових витрат
	<i>Планування та контроль виробничих витрат: основні запити матеріалів та праці</i>	основні аспекти виробництва; прями матеріальні витрати та витрати на оплату праці; планування та контроль
	<i>Планування та контроль виробничих витрат: виробничі затрати</i>	природа виробничих затрат; обов'язкові умови планування та контролю виробничих затрат; підходи до контролю виробничих затрат; правильний поділ витрат; варіації: постійних та змінних витрат, прямих виробничих трудових витрат, кількості виробів у партії, накладних витрат, витрат часу; методи оцінювання витрат; стандартний рівень виробництва; розподіл непрямих виробничих витрат; кошторисне планування та контроль виробничих витрат; перевірка кошторисів виробничих витрат; мета і завдання контролю накладних витрат; непрямі трудові витрати: більш детальна техніка; інші аспекти прикладного кошторисного контролю; інші контрольні процедури; роль контролера; звіти по виробничим витратам

	<p>Планування та контроль витрат на дослідження та розробку</p>	<p>діяльність у сфері дослідження та розробки; вплив діяльності з дослідження та розробки на доходи компанії; діяльність у сфері дослідження та розробки у вирішенні корпоративних задач; інтеграція функцій дослідження та розробки з іншими корпоративними функціями; організація фінансових функцій у сфері дослідження та розробки; підходи у відображенні показників діяльності з дослідження та розробки у фінансовій звітності; елементи витрат на дослідження та розробку; роль фінансової адміністрації в діяльності з дослідження та розробки; загальна процедура складання кошторису; складання агального кошторису діяльності з досліджень та розробки; інформаційні джерела встановлення обсягів видатків на дослідження та розробку; складання оперативних кошторисів поточних витрат на дослідження та розробку; деталізована процедура складання кошторису; інші контрольні методи; ефективність витрат на дослідження та розробку</p>
	<p>Фінансове планування та контроль у компанії, що надає послуги</p>	<p>організаційні засади; класифікація інформаційних даних; витрати на послуги; облік витрат за видами діяльності; облік витрат у сервісній організації; система планування; стратегічне планування</p>
	<p>Планування та контроль загальних та адміністративних витрат</p>	<p>складові елементи загальних і адміністративних витрат; контроль над загальними та адміністративними витратами, їх зниження та складання кошторисів загальних та адміністративних витрат</p>
<p>Планування та контроль балансу</p>	<p>Фонд заробітної плати</p>	<p>компенсації; федеральний податок з доходів фізичних осіб; податки в фонд соціального забезпечення, утримання на медичне страхування; з доходів фізичних осіб на рівні штату, на заробітну плату найманих працівників, що працюють закордоном; перерахування федеральних податків; відрахування із заробітної плати на утримання дитини; відрахування за несплаченими податками; страхування по безробіттю</p>
	<p>Планування та контроль готівкових грошей та короткострокових інвестицій</p>	<p>цілі планування та контролю готівкових грошей; обов'язки контролера в порівнянні з фінансовим директором; прогнозування руху, надходження та виплати готівки; внутрігосподарський контроль; звіт по готівці; аналіз співвідношення грошових потоків; вплив нових інформаційних технологій та організаційних структур; інвестування короткострокових фондів</p>

Назва частини	Назва розділу	Змістове наповнення
Планування та контроль балансу	<i>Планування та контроль дебіторської заборгованості</i>	надання кредиту споживачам; аналіз граничного споживання; завдання щодо стягнення дебіторської заборгованості; аналіз рахунків дебіторів; контроль за надходженнями на рахунки дебіторів; планування балансової статті дебіторської заборгованості
	<i>Планування та контроль матеріально-виробничих запасів</i>	витрачання та надходження запасів; роль контролера; системи планування матеріальних потреб; виробничі системи, пов'язані із рухом матеріальних запасів за принципом «як раз вчасно»; системи подачі замовлень на матеріально-виробничі запаси; застарілі запаси; зменшення вартості матеріально-виробничих запасів; обмеження матеріально-виробничих запасів; формування кошторисів для: сировинних матеріалів, незавершеного виробництва, готових виробів
	<i>Оцінка матеріально-виробничих запасів</i>	важливість правильної оцінки матеріально-виробничих запасів; відповідалність контролера за оцінку матеріально-виробничих запасів; особливе значення базового підходу до визначення собівартості; характеристики матеріально-виробничих запасів та вплив базису оцінки; вибір базису собівартості; відхилення від базису собівартості; послідовність в оцінці; врахування федерального податку на прибуток при оцінці матеріально-виробничих запасів; проміжні фінансові звіти; інші проблеми оцінки матеріально-виробничих запасів, їх резерви
	<i>Бухгалтерський облік та звітність вибіркової інвестиції та програм виплат працівникам</i>	вдосконалення процесу прийняття рішень щодо інвестицій; відповідності стандарту фінансового обліку; роль контролера; облікова реєстрація операцій щодо вибіркової інвестиції; фінансові звіти щодо вибіркової інвестиції; бухгалтерський облік та вимоги щодо публікації даних звітів та практичні методики програм виплат працівникам

	<p><i>Планування та контроль основних виробничих засобів та обладнання або капітальних активів</i></p>	<p>вплив капітальних витрат; відповідальність контролера; процес планування капіталу; встановлення ліміту капітального кошторису; допоміжна інформаційні плани капітальних витрат; методи оцінювання проектів; методи: окупності, власників, бухгалтерів, дисконтованого грошового потоку; мінімальні ставки прибутковості; вартість капіталу — мінімальна ставка прибутковості; інфляція; іноземні інвестиції; вплив нових виробничих умов; вплив розрахунку собівартості за видами діяльності; класифікація та ранжування пропонування капітальних проектів; затвердження радою директорів; авторизація проектів та їх бухгалтерський контроль; після проєктні оцінки чи аудит, інші аспекти капітальних витрат</p>
	<p><i>Управління зобов'язаннями</i></p>	<p>визначення зобов'язань; цілі управління зобов'язаннями; безумовні зобов'язання; пояснювальні положення кредитних угод; планування поточних зобов'язань; стандарти визначення та контролю поточних зобов'язань; коригуючі дії в проєкті; ризики занадто великого боргу; деякі переваги загальної кількості прийняття боргових зобов'язань; джерела інформації щодо кредитоспроможності; стандарти кредитоспроможності; оцінка облігацій; співвідношення позичкового та акціонерного капіталу; непередбачені зобов'язання; довгостроковий фінансовий план; керування зобов'язаннями: деякі практичні кроки; бухгалтерські звіти щодо зобов'язань; внутрігосподарський контроль</p>
	<p><i>Управління акціонерним капіталом</i></p>	<p>важливість акціонерного капіталу; роль контролера; зростання акціонерної частки як джерело капіталу; зв'язок прибутку з акціонерної частки зі зростанням доходу у розрахунку на акцію; зростання доходу в розрахунку на акцію, вартість капіталу; складові вартості капіталу; визначення: величини боргу, вартості акціонерного капіталу, зваженої вартості капіталу; політика дивідендів; коефіцієнти довгострокових боргів; інші операції, що впливають на акціонерний капітал; довгострокове та короткострокове планування акціонерного капіталу</p>
<p>Фінансові та пов'язані з ними звіти</p>	<p><i>Внутрігосподарські управлінські звіти</i></p>	<p>правила звітності; звіти про: діяльність, прибуток, готівкові кошти, кредитоспроможність, збут та витрати, фонд заробітної плати; графічні форми звіту</p>

Назва частини	Назва розділу	Змістове наповнення
Фінансові та пов'язані з ними звіти	<i>Звіти для акціонерів</i>	мета щорічного звіту перед акціонерами; контролер та щорічний звіт; загальний зміст щорічного звіту; звіт про виконання управлінських обов'язків; важливість форми; стандартизація в щорічному звіті; інші звіти для акціонерів; інформація для аналітиків з питань цінних паперів та консультантів з питань інвестування
	<i>Комісія з цінних паперів та біржових операцій</i>	Закони: «Про цінні папери» 1933 року, «Про цінні папери та біржі» 1934 року, «Про холдингові компанії в комунальному господарстві» 1935 року, «Про трастову угоду» 1939 року, «Про інвестиційні компанії» 1940 року, «Про інвестиційних консультантів» 1940 року; правило S-X (правило Комісії з цінних паперів та бірж, що визначає форму та зміст фінансових звітів); положення S-K, S-B (правила Комісії з цінних паперів та бірж); регулювання технологічної документації; форми Комісії з торгівлі цінними паперами; система електронного збору, аналізу та обробки даних; викуп всіх акцій компанії одним акціонером
Комп'ютерні системи та пов'язані з ними технології	<i>Вибір фінансової інформаційної системи</i>	мета придбання програмного забезпечення; шляхи визначення системних вимог; існуюча система документація; спільні засідання; підготовка до об'яви про прийняття пропозиції; розміщення об'яви про прийняття пропозиції; огляд остаточної пропозиції постачальника; звернення за посланнями; демонстрація; відвідування сайтів; вартість системи; кінцевий відбір; контрактні переговори; додаток: критерії оцінювання постачальника
	<i>Стратегія тестування фінансових систем</i>	тривалість тестування; використання дійсних даних тестування на протипагу змодельованим; сценарії тестування; тестування безпеки; об'ємне тестування; відстеження питань та вирішення проблем; критерії закінчення роботи; учасники тестування
	<i>Тестування програмного забезпечення</i>	обговорення тестування; пакетні фінансові системи тестування; стратегія тестування

<p>кінцеві користувачі, які не мають спеціальної підготовки; потреба у багатоталузевій кваліфікації; географічні питання; безпосереднє забезпечення наприкінці місяця; утримання персоналу; архітектура складних систем; недоліки сформованого порядку розгляду вищими інстанціями; недоліки документації; вимоги до змінної адміністративної звітності</p>	<p><i>Моделі інформаційних технологій для фінансових організацій</i></p>
<p>системи управління підприємством; об'єднання управління підприємством та управління основними фондами; групувальний підхід</p>	<p><i>Скільки це занадто багато? Бухгалтерська книга актівів в корпоративній інформаційній системі управління</i></p>
<p>вибір методики діяльності вашої організації; шість важливих кроків: методика діяльності; складові діяльності; потік інформації про продуктивність всередині організації</p>	<p><i>Система управління діяльністю</i></p>
<p>види загроз безпеці; базові принципи безпеки; складові ефективної програми безпеки; стратегії безпеки на підприємствах; роль контролера в інформаційній безпеці</p>	<p><i>Система захисту інформації</i></p>
<p>розробка обраної політики щодо інформаційних систем; реалізація політики забезпечення безпеки інформаційних систем; порушення, які трапляються після впровадження політики забезпечення безпеки інформаційних систем</p>	<p><i>Зaproвадження політики безпеки інформаційних систем</i></p>
<p>архітектура електронної торгівлі; особливо важливі заходи безпеки</p>	<p><i>Безпека купівлі-продажу через Інтернет</i></p>
<p>огляд технології електронно-цифрових підписів; попит на технологію електронно-цифрових підписів; правові питання</p>	<p><i>Електронно-цифрові підписи</i></p>
<p>визначення проблем управління змінами</p>	<p><i>Управління змінами</i></p>
<p>категорії проектних ризиків; підхід до управління проектними ризиками</p>	<p><i>Управління проектними ризиками</i></p>

Назва частини	Назва розділу	Змістовне наповнення
Комп'ютерні системи та пов'язані з ними технології	<p><i>Ефективні проекти обміну інформації</i></p> <p><i>Як впроваджувати усунішені рішення проблем відношень з клієнтами</i></p> <p><i>Сумісне користування послугами великими і малими організаціями</i></p> <p><i>Фінансове планування та аналіз поглинань, злиттів, продажу чи ліквідації підрозділів організації</i></p>	<p>огляд програм з обміну інформацією; комунікаційні стратегії; визначення кампанії з обміну інформацією; план обміну інформацією</p> <p>пояснення бізнес-кейсу щодо збільшення біржовою вартістю акції; чіткий виклад необхідності змін; формування переможника команди; підготовка до найгіршого сценарію</p> <p>звіт керівника; про проведення огляду; бізнес-кейс; впровадження; ведення господарської діяльності; відносини із споживачами; наступні кроки</p> <p>історія поглинань та злиття; відношення поглинань до корпоративних цілей; причини продажу чи ліквідації підрозділів організації; огляд циклу поглинання; критерії поглинання; джерела інформації про поглинання; команда, яка займається поглинанням; оцінка перспектив; поглиблений аналіз; цілі фінансового аналізу; вплив різних принципів бухгалтерського обліку; оцінка вартості поглинання; порівняння оцінок вартості; міжнародна оцінка вартості транснаціонального бізнесу; купівля контрольного пакету акцій компанії за допомогою кредиту; бухгалтерський облік для бізнес-злиття; метод купівлі; податкові аспекти поглинань та злиттів; фінансовий вплив поглинання; фінансовий звіт щодо потенційного поглинання; помилки управління; ефективна інтеграція; продаж чи ліквідація підрозділів</p>
Деякі адміністративні та спеціальні аспекти роботи голови контрольного відділу	<p><i>Вдосконалення системи бухгалтерського обліку</i></p> <p><i>Системи бухгалтерського обліку світового рівня</i></p>	<p>концентрація процесу; партнерство; Інтернет; міжнародна організація зі стандартизації; комп'ютеризований офіс; електронні кошти; віртуальна корпорація; організація зберігання даних</p> <p>короткий огляд; планування виробничих ресурсів; інтегративний процес організації збуту; принцип «якраз вчасно»; дизайн продукції; комплексне автоматизоване виробництво</p>

	<p>66 найкращих прикладів</p>
<p><i>Найкращі приклади практики бухгалтерського обліку</i></p>	<p>вибір фінансового року; вибір кількості проміжних звітних періодів; причини скорочення звітного періоду; значення проміжних звітів; як досягти швидкого закриття та його типовий графік; як досягти точності звітів за умов прискореної підготовки звітів</p>
<p><i>Залучення інших організацій для виконання облікових функцій</i></p>	<p>пошук виконавця облікових функцій; загальні переваги залучення сторонніх ресурсів; функціонально-специфічні переваги залучення сторонніх ресурсів; ризики залучення сторонніх ресурсів; договірні правові питання; витрати на залучення сторонніх ресурсів; правові питання щодо персоналу, пов'язані із залученням сторонніх ресурсів; управління постачальниками сторонніх ресурсів</p>
<p><i>Підготовка та результарне поповнення довідника</i></p>	<p>підготовчі етапи щодо складання методичних рекомендацій з бухгалтерських процедур; рекомендований список процедур; поповнення довідника з бухгалтерського обліку; відповідальність за збереження рекомендацій довідника; інструкції щодо збереження рекомендацій; форма палітурки довідника; створення та зберігання основного екземпляру рекомендацій; створення та поповнення списку розсилки; фізичний процес тиражування; забезпечення інформування нових працівників; довідниковий пошук; переваги використання електронних рекомендацій; недоліки використання електронних рекомендацій; базові електронні рекомендації; електронні рекомендації з вбудованим гіпертекстом; електронні рекомендації з вдосконаленням покажчиком, з вбудованою допомогою інформуцією; письмові короткі вказівки щодо електронних рекомендацій; приклад вицерпних характеристик електронних рекомендацій; використання PDF-формату для електронних файлів; ведення та поповнення електронних рекомендацій</p>

Назва частини	Назва розділу	Змістове наповнення
	Ведення облікових записів	витрати на ведення бухгалтерського обліку; політика та процедури ведення документації; необхідність ведення податкових записів; ведення документації, що базується на використанні комп'ютерних технологій
	Оперативний облік виробничих запасів	відмінності між системами постійного та періодичного обліку запасів; організація системи постійного обліку запасів; аудит та контроль за системами постійного обліку запасів; процедура вимірювання запасів; складнощі вимірювання запасів; раціоналізація; узгодження відхилень у кількості запасів; застарілі запаси; як уникнути проблем в оперативному обліку виробничих запасів
	Податкові записи та процедури	елементи податкової системи; централізований податковий відділ; функції відповідального за сплату податків; передача даних про податки; ведення податкових записів; податковий календар; інформація щодо ведення податкових записів; документація, пов'язана з податками; внутрішній кодекс законів про оподаткування та вимоги щодо ведення податкових записів; відмінності між обліком податкових розрахунків та бухгалтерським обліком; належна класифікація рахунків; інші податки; податки на прибуток та планування в комерційній організації; спеціальні податкові звіти
	Управління ризиками	політика управління ризиками; процедури управління ризиками; тенденції страхового забезпечення; менеджер з управління ризиками; види страхових компаній; організація страхових виплат; страхова документація; щорічний звіт з управління ризиками

Досить значний у часовому вимірі досвід підготовки спеціалістів за вказаним напрямом у розвинутих країнах світу дає підстави стверджувати, що викладені сучасні підходи до змісту курсу «Контролерство» та формування навчального плану в розрізі дисциплінарних складових є ґрунтовно відпрацьованим базисом навчально-методичного забезпечення спеціальності «Контролерство». Ступінь якості останнього створює всі умови для його використання як прикладу при побудові вітчизняного навчального процесу з підготовки облікових фахівців. В умовах переведення первинних ступенів вітчизняної системи вищої освіти «бакалавр — магістр» з формули «4 + 1» у формат «3 + 2» вбачається доречним опрацювання такого «підвищеного рівня бухгалтерського обліку» саме в межах магістерської підготовки.

Література

1. *Сопко В. В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю «Бухгалтерський облік (контроль), аналіз та аудит» // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 6. — С. 25—30.
2. *Сопко В. В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю «Бухгалтерський облік (контроль), аналіз та аудит» // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 7. — С. 24—29.
3. *Сопко В. В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю «Бухгалтерський облік і аудит» // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 9. — С. 26—28.
4. *Сопко В. В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю «Бухгалтерський облік, контроль, аналіз, аудит» // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 10. — С. 22—30.
5. *Швець В.* Стандартизація бухгалтерської освіти в Україні: організація та методика здійснення // Бухгалтерський облік і аудит. — 2003. — № 5. — С. 21—31.
6. *Мних С. В.* До питань трансформації системи підготовки фахівців з обліку та аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 10. — С. 31—32.
7. *Мних С. В.* Проблеми професійної підготовки спеціалістів з обліку і аудиту в умовах інтеграції європейської освіти // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 5. — С. 25—27
8. *Бутинець Ф. Ф.* Бухгалтерська освіта і Болонський процес: уніфікація чи гармонізація // День. — 2005. — № 154. — С. 1—3.
9. *Кузьмінський Ю. А., Мельничук М. Г.* Болонський процес: удосконалення викладання бухгалтерського обліку для економістів та право-

знавців у Вищих навчальних закладах України // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 8. — С. 37—40.

10. *Гуцайлюк З. В.* Реформування системи підготовки кадрів облікових працівників в Україні // Вісник. Сер.: Економіка — Вип. 52. — К.: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. — 2001. — С. 20—22.

11. *Гуцайлюк З. В.* Ще раз про вдосконалення бухгалтерського обліку в контекст Болонського процесу // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 10. — С. 31—32.

12. <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/8>

13. http://www.novsu.ac.ru/prensa.php3?smi=novuniver@doc=stat;2003_11_01_boldek

14. http://mr.ru/numbers/729/article_21137.htm

15. <http://www.for-ua.com/interview/2003/11/25/090604.html>

16. http://uk.wikipedia.org/wiki/Болонська_конвенція

17. http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=148327&cat_id=37486

18. *Білоусова І., Голов С.* Ефективні антикризові заходи потребують сильної і сучасної бухгалтерської професії // Голос України. — 2009. — № 49 (4549). — 19 березня. — С. 7.

19. *Чумаченко М. Г.* Контролінг у дію // Економіка та держава. — 2007. — № 11. — С. 4—8.

20. <http://www.newaccountantusa.com/newsFeat/pdf/ControllershshipTheOtherAccountingCareer.pdf>

21. <http://www.maaw.info/ControllershshipTreasurership.htm>

22. *Janice M. Roehl-Anderson, Steven M. Bragg.* Controllershship: The Work of the Managerial Accountant, 7th Edition. — John Wiley and Sons, USA. — 2004. — 1151 p.

23. http://uwf.edu/account/pdf/degrees/AccountingBSBA_Controllershship_Specialization.pdf

Стаття надійшла до редакції 15.01.2010 р.